

Diakoni som trosprosjekt

I kronikken i forrige Steg rettet Einar Aadland søkelyset mot diakonale institusjoner og deres egenart. Det er viktig og nødvendig, men det er også en vanskelig oppgave. Diskusjonen om de diakonale institusjonene går på mange plan og i mange retninger. Den involverer også ulike grupper av mennesker som har forskjellig ståsted og

Olav Fanuelson er studierektor ved Avdeling for diakoniutdanning, Diakonhjemmet Høgskole.

Han bidrar her med sitt innspill til debatten om identiteten til de diakonale institusjonene.

Diskusjonen om de diakonale institusjonene er heller ikke bare et norsk fenomen. I Tyskland, der det hele startet i nyere tid, og der omfanget av diakonale institusjoner som er ganske stort, har man de senere årene hatt en omfattende prosess gående for å avklare de diakonale institusjonenes egenart og ståsted. Det har ført til dokumentet, *Leitbild Diakonie*, som er et forsøk på å formulere, kort og konsist, hva en diakonal institusjon er. Det er også ment å være en rettesnor for de mange tusen som arbeider i diakonale institusjoner.

I Sveige har man for tiden også en diskusjon gående om diakonale institusjoner og tiltak - som en følge av at relasjonene mellom kirke og stat har blitt endret. Tidligere var det umulig for en svensk menighet å starte et diakonalt tiltak som for eksempel en institusjon for eldre som vi har mange eksempler på fra Norge. Nå er det imidlertid åpnet muligheter for dette. I flukt med at velferdsstaten bygges ned kommer utfordringen til menighetene: Hva kan disse gjøre? Mange menigheter har store fonds og viktige prioriteringer må gjøres. Dette er også utfordringer som vil møte oss i norske sammenhenger. Situasjonen har som kjennetegn en stadig sterkere tendens til å tenke marked, økonomi og profitt, også i forhold til velferdstjenestene.

Diskusjon – som kjennetegn?

Einar Aadland beskriver diakoniinstitusjonenes situasjon gjennom tre dilemmaer: de befinner seg mellom kirken og velferdsstaten, mellom ord og handling og mellom en formalbestemt og en mer innholdsbestemt diakoniforståelse. Det er vel og bra å beskrive slike dilemmaer, men helst skulle man få hjelp til å få et avklart ståsted slik at ikke diskusjonen ble selve kjennetegnet på den diakonale identitet. Noe av problemet synes å ligge i det som kommer til uttrykk i formuleringen "Diakoni i diakonale institusjoner". Underforstått er det noe i eller

ved diakonale institusjoner som er diakoni, men ikke alt. Fordi institusjonene befinner seg mellom kirke og samfunn kommer diakonien bare delvis til uttrykk. Fordi kristendommen og det særegent kristelige kommer til uttrykk gjennom Ordet, blir dette ofte overskygget av den altomfattende praksis som skjer i institusjonene. Det er et skille mellom en allmenn nestekjærlighet (innholdsbestemt diakoni ifølge Aadland) og en mer profesjonell diakoni (formalbestemt diakoni ifølge Aadland). Men de to størrelsene er avhengige av hverandre. Det personlige livssynet er ikke avgjørende, mener han, bare man er lojal mot det som er institusjonens grunnlag.

Det er disse dilemmaer den seneste tids bidrag har forsøkt å komme til rette med. Jeg tenker ikke minst på dokumentene "Oppbrudd og fornyelse" (1992) og "Diakoni. Et annerledes språk" (2001) der lederne ved en rekke diakonale institusjoner i Norge forsøker å analysere situasjonen og legge et teologisk og praktisk-kirkelig grunnlag for disse virksomhetene.

I en periode var man villige til et radikalt oppbrudd for å skape en fornyelse tilbake til røttene. I en annen periode ønsket man å introdusere et annerledes språk for å tydeliggjøre egenarten.

Aadlands utfordringer går ut på at man må bli mer frimodig når det gjelder å tematisere trosdimensjonen, være mer synlige i den offentlige debatt, bli mer verdivarig internt i institusjonene og skjerpe kommunikasjonen om det gamle budskap. Det er vanskelig å være uenig i dette. Men jeg kunne tenke meg å bore litt dypere i noen aspekter:

- Hva innebærer det at diakoniinstitusjonene er en del av kirkens diakonale oppdrag?
- Hvordan kommer en spesiell kristen omsorg til uttrykk?
- Hva er forholdet mellom en allmenn omsorg og diakonalt arbeid?

“Vi er kirke”

Slik lyder ett av punktene i *Leitbild Diakonie*. Diakoniinstitusjonene vil arbeide seg frem til et klarere kirkelig ståsted. Kritikken har ofte vært at institusjonene, slik kirken ser det, er så innbakt i det offentlige helse- og sosialvesen at de ikke har ønsket for mange forpliktende bånd til kirken. Fra de diakonale institusjonenes side opplever man på den annen side en viss sårhet fordi kirken ikke vil ha noe særlig med dem å gjøre. Dels skyldes det at det ikke er formelle organisatoriske bånd mellom kirken og diakoniinstitusjonene. Dels skyldes det også at man mener kirken i for stor grad har satsset alt på menighetsdiakonien. Det er vel disse spenningene som også ligger bak de to norske initiativene ”Oppbrudd og fornyelse” og ”Diakoni. Et annerledes språk”.

Men hvorfor dette kravet om kirkelig tilhørighet?

Ett av hovedproblemene er opplevelsen av at de aktuelle institusjonene tjener to herrer, kirkens Herre og staten, slik Aadland antyder. De befinner seg i en mellomposisjon som diakoniinstitusjoner – mellom kirken og velferdsstaten. Det skal vel ikke så mye erfaring til for å kunne si at denne mellomposisjonen skaper en uklart identitet.

Kirkens kjennetegn

I det daglige medfører en slik mellomposisjon riktignok ikke de store krisene. På den annen side kommer man ikke helt til rette med at en moderne behandlingstilstand befinner seg i kirkens rom. Til kirken hører visse kjennetegn. Den lutherske forståelsen av kirken er at den er der de hellige er forsamlet og der ordet forkynnes klart og sakramentene forvaltes rett. Kirken er ikke bare en formal størrelse, en organisasjon. Den er også en organisme, et levende fellesskap. I virkeligheten er det dette som holder liv i institusjonen. Diakonien og den diakonale tenkning og praksis er et trosprosjekt. Dette må det gis rom for i institusjonens liv. Til dette prosjektet inviterer man mennesker med ulike bakgrunn og ulike livssyn. Det forventes i det minste en passiv lojalitet. Det sier seg imidlertid selv at dersom passiv lojalitet blir selve virksomhetsideen, vil dette i det lange løp ikke være tilstrekkelig.

Bønn og arbeid

Historisk sett har de diakonale institusjonene vært preget av sammenhengen

mellom bønn og arbeid. Det ene har ikke vært satt opp som motpol til det andre. Spørsmålet er om ikke man kunne vinne mye på å innarbeide en del av disse gamle idealene. Mye gikk tapt for de diakonale institusjonene da man begynte å opptræ som produktleverandører for velferdsstaten og nedprioriterte det opprinnelige prosjektet.

I tillegg til dette med den sviktende identitet melder det seg også et spørsmål om legitimitet. Hvorfor skal man innenfor rammen av velferdsstaten ha kristne eller kirkelige behandlingstilstander? Skal de være alternative institusjoner?

Fyller de et behov det offentlige ikke kan fylle?

Her er nok svarene mange. En del institusjoner har lange historiske tradisjoner og utfyller den offentlige omsorg. Andre er etablert i nyere tid og utgjør kanskje et alternativ til offentlig omsorg. Men det har også skjedd

en større bevisstgjøring omkring diakonien de siste femti årene. Diakonien er i sitt vesen først og fremst et menighetsanliggende. Det er kirkens ansvar – det kristne fellesskaps ansvar.

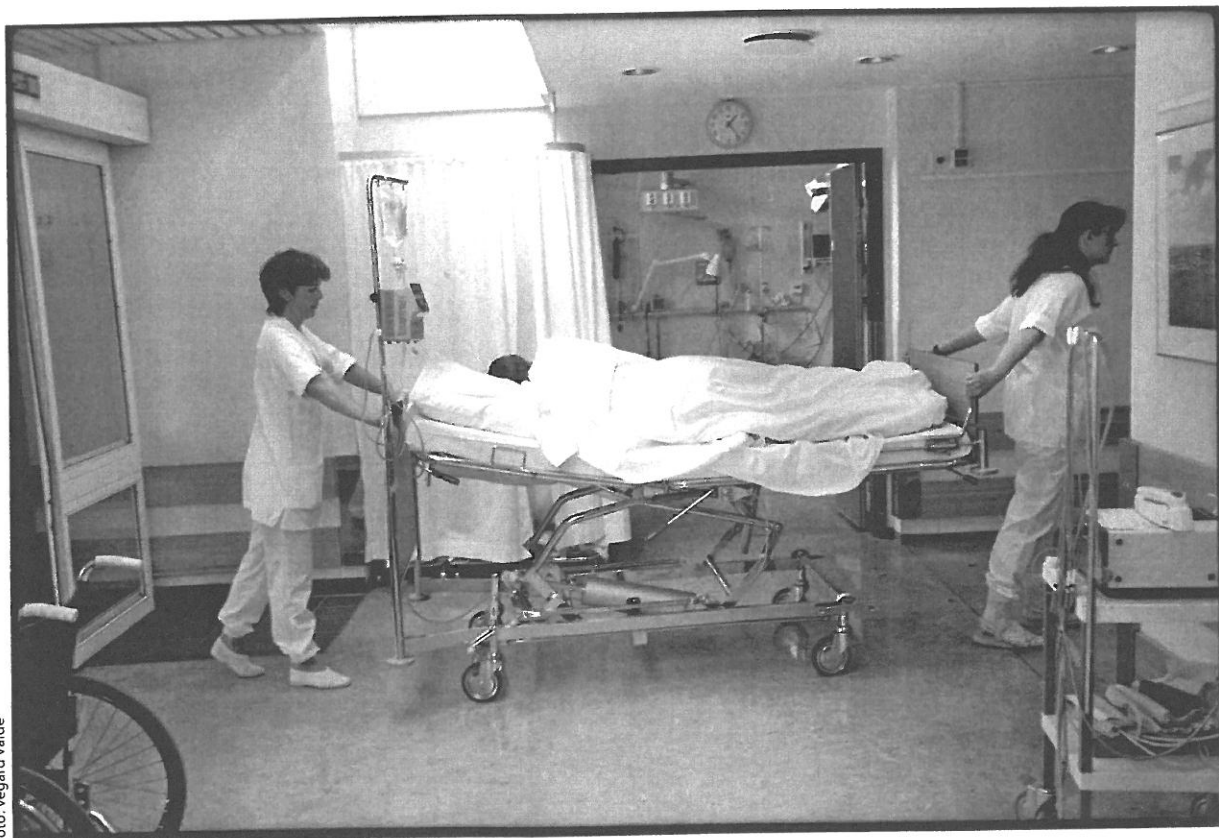
Det blir altså viktig for institusjonene å komme mer på bølgelengde med det kristne fellesskaps ansvar. Det blir et spørsmål om legitimitet men også om tilhørighet. En diakoniinstitusjon eksisterer ikke bare i kraft enkeltmenneskers kall og pågangsmot, men i kraft av at kirken er sendt til verden av Gud, at den har et diakonalt oppdrag.

Finnes den kristne omsorg?

Ett av spørsmålene som raskt melder seg når egenarten ved arbeidet i diakonale institusjoner diskuteres er ikke bare om institusjonen har tilhørighet til kirken, men hva som kjennetegner en kristen omsorg.

Hva er egentlig forskjellen mellom kristen omsorg og allmenn omsorg? Ofte ser man oppfatningen at ”diakoni blir det først når det til de faktiske handlingene legges til et forkynt Ord. Altså, at det blir kristen omsorg først når man har snakket med pasienten om Gud”. Det skal selvsagt snakkes med pasienter og de som oppholder seg i institusjonen om Gud, det skal drives sjelesorg, det skal forkynnes og det skal bes. Men spørsmålet er om diakoniens egenart kan settes på en så enkel formel. Diakonforbundet har som innledning til sine yrkesetiske retningslinjer for diakoner en formulering som sier at diakoni, grunnleggende sett, er å gjøre Guds vilje. Å være et medmenneske, å

“ Dersom passiv lojalitet blir selve virksomhetsideen vil dette i det lange løp ikke være tilstrekkelig.

bygge fellesskap og å hjelpe medmennesker i nød – kort sagt å gjøre det gode - blir da som medmenneske å gjøre det Gud vil.

Ikke monopol

Nå er det likevel slik at det å gjøre det gode ikke er noe troende mennesker har monopol på. I det kristne menneskesyn forutsettes det at alle mennesker er skapt med evner og muligheter til å gjøre det gode. Derfor går det som regel svært greit å samles om et felles arbeid. Når det kommer til stykket er det slik at store deler av det omsorgsarbeidet som drives av diakoniinstitusjonene er av allmenn karakter, menneskelig og faglig. Det er simpelthen slik når det gjelder diakoniens vesen at medmenneskeligheten, det fellesskapsbyggende arbeid og omsorgen for mennesker i nød bygger på og utvikler de samme grunnvilkår som alle mennesker kjenner.

Derfor er det nok riktigere å se på hva som er likheten mellom allmenn omsorg og kristen omsorg. Den allmenne omsorg blir dermed en del av det diakonale arbeidet og ikke noe som er på utsiden eller noe helt annerledes. De som da bekjenner seg til troen får en spesiell oppgave i å tolke og tyde den allmenne omsorg i lys av de sentrale sider av den kristne tro. Dette tolkningsarbeidet skjer i forlengelsen av den allmenne omsorg og ikke som et alternativ til den. Men det er et viktig arbeid som ikke kan forsømmes og som det i institusjonen må legges til rette for. Det vil her føre for langt å konkretisere. Men Evangeliet har noe å si til mennesker i alle livssituasjoner. Hvordan det skal formidles og i hvilken sammenheng, må være gjenstand for en stadig gjennomtenkning.

Er så alt diakoni?

I diakoniinstitusjonene møtes altså den allmenne omsorg og den omsorg som mer spesifikt er sprunget ut av den kristne tro. Troende og ikke troende arbeider side om side til beste for pasientene slik som i samfunnet ellers.

En av hovedutfordringene for diakoniinstitusjonene er nettopp å være inkluderende overfor alle medarbeidere av god vilje. Samtidig må det understrekes at det er nødvendig at det arbeider mennesker med en levende tro i fellesskapet. Det er disse som utgjør institusjonens idé. Kristen tro er levende menneskers tro. Den kan ikke reduseres til noen formuleringer i en formålsparagraf eller i en Diakonikatekisme. Samtidig er det ut fra det som er sagt ovenfor slik at alle medarbeidere har en legitim plass i arbeidsfellesskapet.

“ Kristen tro er levende menneskers tro. Den kan ikke reduseres til noen formuleringer i en formålsparagraf eller i en Diakonikatekisme.

Derfor blir det nokså tvilsomt å sette skiller i institusjonenes virksomhet, slik at noe av virksomheten defineres som diakoni og andre deler som helse- og sosialarbeid. Alle mennesker kan gjøre det gode, og det å gjøre det gode er en vesentlig side av det diakonale arbeidet. Slikt sett er formuleringen om aktiv og passiv lojalitet noe vanskelig å komme til rette med. Alle bør kunne ha en aktiv lojalitet til den del av det diakonale arbeidet han eller hun har ansvar for.

Samtidig må diakoniinstitusjonen respektere at enkelte ikke kan begi seg inn i et troslandskap de ikke er fortrolige med. Men disse har heller ingen grunn til å betrakte seg som mindre verdifulle i et diakonalt tjenestefellesskap.

Avslutningsvis tror jeg det er viktig å tenke inkluderende når diakoniinstitusjonenes diakonale arbeid skal gjennomgås. Store deler av virksomheten vil alltid vil ha et allment preg. Vi trenger en samtale om hvordan den kristne tro skal komme til uttrykk i institusjonens liv. Store deler av omsorgen består av kommunikasjon og formidling av kunnskaper, holdninger og verdier. Hvordan formidles og kommuniseres menneskeverd og Guds kjærlighet, tilgivelse og frigjøring, fellesskap og tilhørighet som sentrale sider av den kristne tro i dagens diakonale omsorg? Det håper jeg samtalen i diakoniinstitusjonene kan gå videre på. ■

Under reformpiskken

Utdanningsreformer, nye stipendordninger, mappevurdering, nye lovforslag, internasjonalisering, nytt karaktersystem, nytt veiledningsprogram osv., osv.

Listen er lang over de mange endringene som krever rask omstilling hos studenter og ansatte ved høyskolen. De mange endringene de siste par årene har resultert i en reformtrett sektor som gjerne skulle hatt tid til å teste ut hvordan én endring fungerer før den neste må implementeres. Omkvedet er at reformene settes ut i livet for å "heve kvaliteten i høyere utdanning". Men hvor blir det av kvaliteten når utdanningssektoren ikke rekker å implementere en endring før en ny endring gjør at alt må legges om på nytt?

I dette lite stabile systemet gjør vi studenter så godt vi kan for å henge med. Vi ønsker jo å få best mulige resultater i den utdanningen vi har valgt å ta. Vi har heller ikke noe ønske om å bli forsinket ved for eksempel å stryke. For i tillegg til egen fortvilelse over en forlenget utdanning, blir vi også straffet økonomisk av Statens Lånekasse. Stortinget vedtok i høst at studenter ikke lenger skal får utbetalt stipend sammen med lånet. Istedet blir noe av lånet gjort om til stipend ved bestått eksamen. Dette betyr at for en student som stryker kan lånet bli 32.000 kroner høyere for et års studier!

Tidligere ble det regnet som "straff nok" at man ble sittende igjen med flere år med lån og et forsinket inntog i arbeidslivet. Studentene har kommentert at den nye ordningen med stipendkonverteringen rammer

de svakeste studentene hardest og røkker ved grunnprinsippet om lik rett til utdanning.

Vi mener det er for enkelt å forutsette at studenter som stryker til eksamen ikke har gjort et ærlig forsøk på å stå. Det rører også ved den politiske holdningen i Norge som lenge har vært at det skal være mulig å ta høyere utdanning uavhengig av hvilken sosioøkonomisk bakgrunn man har. Men tro ikke at vi gir oss! Vi fortsetter å kjempe for gode nasjonale utdanningsvilkår, både økonomiske og faglige.

Katrine Elida Aaland
2.års sykepleierstudent og representant i Studentenes Landsforbund (StL).